

GENESIS 38

HIJ SETTELDE ZICH

2e Advent, 4 december 2022, Amsterdam (Thomaskerk).

Lezing: Genesis 38, Mattheüs 1:1-6.

Liederen: Psalm 25:4,5,6,7,10, Kom tot ons, de wereld wacht (433), Kom zing het lied van Eva (738), Kom tot ons, scheur de heemlen, Heer (437:1,3,4, Richt op uw macht (451).

Bij de vertaling

– Het Griekse γενεσις, *genesis*, is de vertaling van het Hebreeuwse woord תלדות, *toledoth*. Het kan met geschiedenis, wording, worden weergegeven. In het Hebreeuws is mooi dat de geschiedenis van een aartsvader verteld wordt in wat er met zijn kinderen gebeurt. ‘Dit is de *toledoth* van Jacob’, staat in Genesis 37, ‘hij settelt zich in het land van zijn vaders vreemdelingschap’, en dan gaat het vervolgens vooral over zijn kinderen. ‘Voortbrenging’, zo vertaalt de vrouwelijke rabbijn van Parijs het ¹: ‘Je leven laat zich vooral vertellen door wat je op de wereld hebt gezet.’ ‘Verwekkingen’ vond Frans Breukelman de beste weergave.

De Statenvertaling had: ‘Jacob *gewon*,’ Dat vond de grote Miskotte de beste weergave, want er klinkt ‘winnen’ in mee, en, zei hij: ‘Het kind, de komst van weer een nieuwe generatie, maakt de winst uit van het leven.’² Vandaar dat ik in de vertaling *toledoth* en *genesis* weergeef met ‘gewinningen’.

– Dat werkwoord waar het vandaan komt, ילד, *jalad*, wordt ook gebruikt voor zowel het *verwekken* als het *baren* van kinderen. Wel mooi, zo’n eenheid van begrippen, maar de prestatie van het verwekken is van een totaal andere orde van grootte dan het baren. Het eerste gaat als het goed is gepaard met veel plezier, het andere met veel pijn en moeite. Dus die Hebreeuwse taalvondst doet het in onze taal niet meer zo goed.

– Tamar wordt in de vertelling eenmaal een זונה, *zonah*, genoemd, het gewone, platte woord voor ‘hoer’. Maar even verderop staat een paar keer קדשה, *gedeesah*, en dat klinkt als iets heiligs, iets tempelachtigs, misschien verwijzend naar de heidense gewoonte van toen om de kerkelijke bijdragen op peil te houden via de inkomsten van bij de tempel werkzame prostituees (M/V). *Tempelprostituee* is het dus geworden in de vertaling.

Genesis 38

1 En het geschiedde in die tijd:

Juda daalde af, weg van zijn broers,
en boog af naar een man uit Adullam, genaamd Chirah.

2 Daar zag Juda de dochter van de Kanaäniet Shua.

Hij nam haar tot vrouw en kwam tot haar,

3 zij werd zwanger en won een zoon.

Hij riep zijn naam Eer.

4 En zij werd opnieuw zwanger en won een zoon
en riep zijn naam Onaan.

¹ Delphine Horvilleur, *Leven met onze doden, een essay over troost* (2022), 116.

² K.H. Miskotte, *Het gewone leven* (1939), 329.

5 Toen werd ze nog eens zwanger en gewon een zoon
en zij riep zijn naam Shelah.
En hij was in Kezib toen zij hem gewon.

6 Juda zocht een vrouw uit voor Eer, zijn eersteling,
en haar naam was Tamar.

7 Eer, Juda's eersteling deed kwaad
in de ogen van HEM, GOD-MET-ONS,
en HIJ liet hem sterven.

8 Juda zei tot Onaan:

Kom tot de vrouw van je broer, verricht je zwagerplicht
en schenk haar een nazaat voor je broer.

9 Wetend dat die nazaat niet voor hem zou zijn,
geschiedde het dat Onaan,

als hij tot de vrouw van zijn broer kwam,
het zaad op de aarde verloren liet gaan
om het maar niet te geven aan zijn broer.

10 Kwaad was het in ZIJN ogen wat hij deed
en hij liet ook hem sterven.

11 Juda zei tot Tamar, zijn schoondochter:

Ga als weduwe in het huis van je vader wonen
totdat mijn zoon Shelah groot is,
want, zei hij (bij zichzelf), laat die niet ook nog sterven
zoals zijn broers.

Tamar ging wonen in het huis van haar vader.

12 Vele dagen verstreken.

Shua's dochter, de vrouw van Juda, stierf
en Juda zocht troost

en ging op naar de scheerders van zijn schapen,
met zijn vriend Chirah uit Adullam, naar Timna.

13 Toen aan Tamar werd verteld:

Hé, je schoonvader gaat op naar Timna
om zijn schapen te scheren,

14 legde zij haar weduwekledij af
en bedekte zich met een sluier, omhulde zichzelf
en ging zitten bij de toegang van Enajim
dat aan de weg naar Timna ligt.

Want ze zag dat Shelah groot geworden was,
maar dat zij hem niet tot vrouw gegeven werd.

15 Juda zag haar en dacht: een hoer,
want ze hield haar gezicht bedekt.

16 En hij boog af naar haar aan de weg en zei:

Och, laat mij alsjeblieft tot jou komen.

Hij had geen idee dat het zijn schoondochter was.

Zij zei:

Wat geef je mij om tot me te mogen komen?

17 Hij zei:

Ik zal je een geitenbokje laten bezorgen uit mijn kleinvee.

Zij zei:

Dan moet je een onderpand geven

totdat je het bokje hebt laten bezorgen.

18 Hij zei:

Wat voor onderpand moet ik je dan geven?

Zij zei:

Je zegelring, je ketting en de staf die in je hand is.

Hij gaf ze haar, kwam tot haar en zij werd zwanger van hem.

19 Zij stond op en ging weg, legde haar sluier af en trok haar weduwekledij weer aan.

20 Juda liet het geitenbokje brengen

door zijn vriend uit Adullam

om zijn onderpand terug te krijgen van de vrouw, maar hij vond haar niet.

21 Hij vroeg de mannen van die plaats:

Waar is de tempelprostitutee

die bij Enajim langs de weg zat?

Zij zeiden:

Hier is geen tempelprostitutee geweest.

22 Hij keerde terug naar Juda en zei:

Ik kon haar niet vinden

en de mannen van de plaats zeiden ook nog dat daar geen tempelprostitutee was geweest.

23 Juda zei:

Laat ze het houden,

anders maken wij ons belachelijk.

Ik heb het bokje willen bezorgen

en jij hebt haar niet gevonden, klaar.

24 En het geschiedde ongeveer drie maanden later: verteld werd aan Juda:

Tamar, je schoondochter, heeft voor hoer gespeeld, ze is zelfs van het hoereren zwanger geraakt.

Juda zei:

Breng haar naar buiten, branden zal ze.

25 Toen men haar naar buiten bracht,

stuurde ze haar schoonvader dit bericht:

Van de man van wie dit is, ben ik zwanger.

En ze zei:

Kijk goed naar dit alles,

de zegelring, de ketting en de staf, van wie zijn ze?

26 Juda bekeek het goed en zei:

Veel rechtvaardiger is zij dan ik,

ik had haar aan Shelah, mijn zoon, moeten geven.

En hij had geen omgang met haar.

27 En het geschiedde ten tijde dat zij gewinnen zou: kijk, twee kinderen in haar schoot.

28 En het geschiedde toen zij gewon:

er kwam eerst een handje

en de vroedvrouw bond een scharlaken draad aan die hand en zei:

Deze komt het eerst.

29 Maar het geschiedde, toen het kind het handje terugtrok:
daar kwam zijn broer als eerste en toen zei ze:

Wat ben jij krachtig doorgebroken.

En men riep zijn naam: Perets – Doorbraak.

30 Daarna kwam zijn broer

aan wiens hand de scharlaken draad zat

en men riep zijn naam Zerach – Lichtglans.

Mattheüs 1

1:1 Boek van gewinning van Jezus,
gezalfde, zoon van David, zoon van Abraham.

2 Abraham gewon Izaäk

Izaäk gewon Jacob

Jacob gewon Juda en zijn broers

Juda gewon Peres en Zerach bij Tamar

3 Peres gewon Esrom

Esrom gewon Aram

4 Aram gewon Aminadab

Aminadab gewon Naässon

Naässon gewon Salmon

5 Salmon gewon Boaz bij Rachab

Boaz gewon Obed bij Ruth

Obed gewon Isai

6 en Isai gewon David de koning.

De oudheid, de dubbele moraal

‘Boek van *genesis* van Jezus’, zo luidt de eerste regel van het Nieuwe Testament. Een hele ris namen, die wij lazten tot aan koning David. Tamar is de eerste vrouw die vermeld wordt in een lange lijst die uitloopt op Jezus.

En die lijst was er nooit gekomen als Tamar niet haar weduwekleding had verwisseld voor iets waardoor ze werd aangezien voor een – ja, wat zullen wij er voor term op loslaten? De man uit Adullam gebruikt dus een tamelijk sjiek woord om het als ordinair beschouwde handelen van zijn vriend Juda te omfloersen.

Aan dat omfloersen heeft onze taal tal van toedekkende of verontschuldigende termen bedacht: straatmadelief, meisje van plezier, escort, callgirl, vrouw van lichte zeden.

Welk volk vertelt zó zijn geschiedenis? De vaderlandse en algemene geschiedenis horen vol te zitten met grote en grootse mensen. We willen op de schouders staan van helden, kloeke gestalten die onverveerd het kwaad bestreden, voor de vrijheid vchten, mensen van hoogstaand gedrag die met zelfopoffering streden voor het recht. Ferme jongens, stoere knapen. Meiden, mag ook. Licht het verder terug in het verleden dan willen grote ontdekkingen of grote veroveringen ook nog wel eens meetellen.

Maar hier is net een verhaal begonnen, over Jozef, met verraad en bedrog, een broer die als slaaf wordt verkocht, diens broers die hun vader voorliegen dat zijn zoon dood is, en daar komt dan dit ook nog eens achteraan. Een vreemd verhaal, dat trouwens veel mensen die het becommentarieerd hebben uitnodigde om veel van de *Umwelt* te beschrijven. Typisch oosterse gebruiken als een sluier dragen als je

een publieke vrouw was; of de brandstapel op moeten als je als zedig beschouwde vrouw je aan ontucht had bezondigd; of zo'n schaapscheerdersfeest, het carnaval van de grijze oudheid. En dan de typisch bijbelse gewoonten als het zwagerhuwelijk om de naam van een gestorven man voort te laten leven (en om zijn bezit veilig te stellen).

Ja, ach, die heerlijke *couleur locale* die ons doet denken aan het Arabisch schiereiland van onze tijd, maar wat we hier lezen was tóen, primitieve oudheid. Daarmee proberen we onder een hoop vreemde zaken uit de Bijbel weg te komen. Soms is dat verre verleden een geldig excuus, maar soms ook niet. Het blijft zo dat we hier een verhaal vol dubbele moraal hebben, een soort denken waarin mannen de baas zijn en de lakens uitdelen – of gelukkig, zoals in dit verhaal, hun zegelring, hun riem en hun staf.

Voor het eerst lezen

Stel je voor dat je niet alles al wist, hoe het af gaat lopen met Jozef in de hoofdstukken 39 tot en met 50. Stel je voor dat je dit boek voor het eerst leest. Dan ben je al een van de hoofdthema's volop tegengekomen: dat van de eersteling, de gezegende. Dat is niet een soort lievelingetje van God en mensen, maar eentje, steeds van een volgende generatie, in wiens geschiedenis de ware geschiedenis van God met de mensen verder gaat. Een mens leeft zo-en-zoveel jaren en dan wordt zijn eersteling geboren, daarna komen er nog zonen en dochters bij en als hij sterft gaat het verhaal met die eersteling verder. Niet als voorrecht, maar als roeping. De eersteling moet het toonbeeld zijn van hoe God in mensenlevens werkt, hij is de gezegende om tot zegen te zijn voor alle anderen. Als het gaat over de God van Abraham, Izaäk en Jacob klinkt daarin elke naam mee die volgt. Mattheüs deed de geweldige vertelvondst om ze nog eens een keer allemaal samen op te zeggen, drie keer veertien geslachten van Abraham tot Jezus. God is met ons van geslacht tot geslacht, zeggen die namen.

In Genesis begint dat en het blijkt telkens een zoektocht naar wie de gezegende is. Niet per se de oudste. Izaäk had een oudere halfbroer, Jacob een broer die een paar minuten ouder was, en nu we aan de generatie daarna toe zijn, zoekt het verhaal verder. Wie wordt het? De oudste drie zonen van Jacob, Ruben, Simeon en Levi hadden zichzelf door intolerabel, gewelddadig gedrag onmogelijk gemaakt. Dan is, als we op het rijtje afgaan, Juda aan de beurt. Maar die heeft net met zijn broers samen zijn jongere maar onuitstaanbare broertje Jozef aan de Midianieten verkocht die hem op hun beurt in Egypte op de slavenmarkt brachten. Einde van dat verhaal, denk je – want je hoort dit voor het eerst, weet je nog? En de verteller van Genesis maakt van dat idee gebruik door uitgerekend hier te vertellen van Juda. Pas vele hoofdstukken later zal dat weer een rol spelen als het juist Juda is die zijn jongste broer te hulp snelt – maar nog eens: dat weten wij allemaal nog niet. Ik zeg het er nu alleen even bij omdat je dan snapt waarom dit stuk juist hier staat.

Ondergrondse humor

Wat maakt Juda geschikt om verderop in de geschiedenis de eersteling te zijn, de gezegende onder de broeders? Dit verhaal van dubbele moraal vertelt het via de verachting die doorklinkt voor dames van lichte zeden, of sekswerkers zo u wilt. Dames van verdachte zeden. Gevallen vrouwen, lichtekooien, publieke vrouwen. Talloze benamingen, terwijl er voor de bezoekers van die dames alleen het ook niet fraaie maar nog tamelijk neutrale woord hoerenloper bestaat.

Ik kan het niet helpen, maar ik hoor in het verhaal een soort ondergrondse humor. Je ziet hem komen, met zijn tekenen van waardigheid, een hele meneer met zijn

staf, zijn ring, zijn riem, op weg om troost te zoeken als kersverse weduwnaar op een dronkemansfeest. Biedt zich ineens een troostmeisje aan, langs de weg, dus letterlijk de baan op gegaan.

Duidelijk is inmiddels dat Juda Tamar heeft teruggestuurd naar het huis van haar vader, totdat zijn laatste zoon volwassen is en hij dat zwagerhuwelijk kan sluiten, maar Juda ziet daar niets in, bijgelovig bang dat dat hem ook nog zijn laatste zoon zal kosten, alsof Tamar een vrouwtjesspin is die hem dood zal kussen.

Tamar trapt daar niet in, die boze opzet. Of in dit geval: ze tippelt er niet in. Zij neemt alles wat er tot nu toe geschreven staat en zelfs de hele Torah die nog geschreven moet worden, serieuzer dan haar schoonvader. En om haar eerste man recht te doen, gaat zij zover als verteld wordt: de enige manier om haar man voort te laten leven is dat ze zijn vader voor nageslacht laat zorgen. Hij heeft haar zijn jongste zoon niet gegeven, nu geeft ze zichzelf.

Even tussen twee haakjes: die tweede man voor Tamar, Onaan, die zijn naam gegeven heeft aan de onanie, onaneerde niet. De formulering in het verhaal wijst eerder op het terugtrekken voor de zaadlozing. Nico ter Linden legde dat in de Wester een keer uitvoerig uit en zei daar achteraan: 'Wij hebben daar ook een

kerkelijke term voor.'

Kijk, zo heeft Chagall Juda en Tamar afgebeeld op een lithografie uit 1960: zij staat gesluisd naar ons toe, de handen zedig in haar schoot. Achter haar nadert Juda. Oudere man, baard, de staf in de hand. Op deze dag, zo vlak voor het Heilig Avondje, is het verleidelijk iets te gaan uithalen met dat gegeven oude man met baard en staf, maar voor die verleiding ga ik niet bezwijken.

Waardige eersteling

Het laatste vers vol dubbele moraal is dat waarin aan Juda doorgekletst wordt dat zijn schoondochter in verwachting is, Boulevardpers *avant la lettre* en Juda's reactie als van een religieuze heksenverbrander is de Inquisitie *avant la lettre*.

Tamar verblijft noch verbloost. Ze speelt haar troefkaart souverain uit en vraagt haar schoonvader de drie items eens goed te bekijken.

Dat doet hij, en dan gebeurt er een klein wonder: hij gaat zich niet verschuilen achter smoezen, 'je kunt het wel met meer mannen gedaan hebben, wie zegt dat je

't van mij is?', hij komt ook niet met lafhartige excuus-zinnen als 'mocht ik je hierdoor gekwetst hebben dan spijt me dat' en hij roept ook niet dat het recht zijn loop moet hebben. Hij noemt haar 'rechtvaardig, ver boven mij uit'. Dat heeft hij goed bekeken. Hij geeft zijn eigen falen volledig toe, zegt waar hij in gebreke is gebleven en, ook na het omdoen van zijn ring en zijn riem, neemt hij niet de staf ter hand om, als oosters potentaat nummer zoveel, haar aan zijn harem toe te voegen, maar hij houdt zich aan de wetten voor het zwagerhuwelijk: er komt een nazaat en hij onthoudt zich van verdere intieme omgang met Tamar.

Dit maakt Juda in de ogen van de Schrift een waardige eersteling, het ronduit toegeven dat je fout zit en dat zoveel mogelijk herstellen. Daarom hoort hij in het rijtje van Mattheüs thuis, samen met de moeder van zijn zonen. Want er komen er twee, net als bij Izaäk en Rebecca. Maar in tegenstelling tot Jacob en Ezau vertonen Peres en Zerach geen vijandelijk gedrag jegens elkaar. Gelukkig maar: er is in Genesis al genoeg te stellen met al die broers die de broederschap afzweren of ondermijnen.

Tot slot

Dit alles wordt verteld in een verhaal vol menselijk gedrag, van de laagste vuiligheid tot de bovenste plank. Het roept op tot rechtvaardigheid, eerlijkheid, het nakomen van beloftes, het je niet neerleggen bij onrecht, maar plannen smeden en uitvoeren om alle onrecht weg te krijgen.

Deze Juda, die ruitelijk zijn fouten toegeeft, die de waarheid hoger acht dan het eigenbelang of het eigen aanzien, die zal verderop in het verhaal instaan voor zijn broer Benjamin, die zal tot het hart spreken van een strenge onderkoning van Egypte – die zijn broeder zal blijken te zijn.

Tot broeder- en zusterschap roept dit verhaal en tot het respecteren van elkaar, tot en met de beroepsgroep waar Tamar even toe heeft behoord. Haar verre nakomeling zal, misschien met haar in gedachten, zeggen: 'Voorwaar, ik zeg u, de tollenaars en de hoeren gaan u voor in het Koninkrijk Gods.'

Daar zit heel de boodschap van Jezus in: God houdt onvoorwaardelijk van alle mensen. Dat goed onthouden graag. God heeft je lief. Wat je ook vergeten mag: dit nooit.

Zo moge het zijn.